

Af evangelisk-kristelig Salmebogs Historie.

En Salmestrid i Barrit.

Af F. Elle Jensen.

Mens evangelisk-kristelig Salmebog temmelig hurtigt vandt Indgang i de fleste Menigheder paa Øerne, gik det ikke saa glat i Jylland, til Trods for, at ogsaa der mange Præster gjorde, hvad de kunde for at faa Befolkningen til at antage den. I »Iris og Hebe« (1802)¹ har Pastor *Niels Blicher*, Randlev-Bjergager², der var en ivrig Tilhænger af den, samlet nogle Oplysninger om den Modtagelse, den ved sin Fremkomst fik forskellige ham bekendte Steder, og det fremgaar tydeligt af dem, at de Forhaabninger, han og andre ligesindede gejstlige havde gjort sig om i en Hast at kunne overbevise deres Sognebørn om de nye Salmers ubetingede Fortrin for de gamle, ikke var gaaet i Opfyldelse; tværtimod viste det sig, at Bønderne, konserverative som de var, paa dette som paa andre Omraader i Reglen ikke ønskede nogen Ændring i de nedarvede og tilvante Gudstjenesteformer, saa det første Fremstød for den evangelisk-kristelig Salmebogs Indførelse i de jydske Stifter ikke blev den Sejr for Fremskridtsmændene, som de selv havde drømt om.

Blicher selv mente jo nok, at et og andet i den kunde kritiseres. Mange Melodier var ukendte for Almuen, og adskillige af dens Udtryk var for dunkle og poetiske (!) til, at den ret kunde fatte dem, men paa den anden Side: »Himmel, hvilken Forskel!« De gamle Salmer er fulde af

¹) Iris og Hebe 1802, 1, S. 88 ff.; 2, S. 40 ff.; 3, S. 179 ff.

²) Niels Blicher, Præst i Randlev-Bjergager 1796—1822.

maadelige Ting, ofte fornuft- og skriftstridige, opfyldt »af Fladheder, af Nonsens, af Djævleri, af Overtro styrkende og sand Guds frygt hindrende« Ting, modsat de nye, der er hensigtsmæssigt korte, syngelige og rørende, saa enhver, der føler varmt for en fornuftig og praktisk Gudsdyrkelse (den i Aand og Sandhed), umuligt kan være passiv i Valget. Det er derfor hans Haab, at de efterhaanden maa vinde frem, selv om der er en Del Præster, der ikke ynder dem, men det maa ske med Lempe, saa Almuen kan faa Tid til at blive kendt med dem.

Desværre maa han oplyse, at det kun er sket faa Steder. Om Aalborg Stift skriver en Præst til ham, at det er en Udørk, hvor først Vankundighedens Tidsler og Torne maa udryddes, og Blicher ved kun at berette om den nye Salmebogs Indførelse i et enkelt Sogn, Elsø paa Mors. Heller ikke i Viborg Stift gaar det saa godt, men i Hjermind, Le og Hjorthede har Pastor *Bjerregaard*¹ faaet den antaget, og det samme lykkedes for Provst *Ravn*² i Hem, Hindborg og Dølby. (»Lykkelige de Menigheder, der har Lærere som disse to! Lykkelige de Lærere, der har Menigheder som disse seks!«) I Ribe Stift er den blevet indført i nogle Sogne ved Kolding, Fredericia og Vejle, men adskillige Steder har man ikke villet vide af den; saaledes i Brande, hvor man sagde, at naar det var umuligt at leve efter den gamle, var det endnu vanskeligere efter den nye. I mange Egne var man slet ikke begyndt at arbejde for dens Indførelse.

Heller ikke i Aarhus Stift, Blichers eget, har Udviklingen formet sig tilfredsstillende. Salmebogen er blevet indført nogle Steder, saaledes i Gerlev-Enslev, hvor det skete ved en »udmærket Højtidelighed«, der forøgedes ved, at musikbegavede Sognefolk ledsagede Sangen paa Violin og

¹) Hans Bjerregaard, Præst i Hjermind-Le-Hjorthede 1798—1857. »Konsistorialraaden« virkede ivrigt for Plantningssagen.

²) Tønnes Ravn, Præst i Hem-Hindborg-Dølby 1780—1810, Provst for Hindborg Herred 1791.

Klarinet, og i Hammel ved økonomisk Bistand af enkelte formuende, endvidere i Houlbjerg-Granslev, As, Nitten, Besser, Tranebjerg og Kolby, og der er Haab om, at flere vil følge efter, men ellers møder i det hele taget Forandringen Modstand, selv hvor Præsterne varmt anbefaler den. Grunden er i Almindelighed Fattigdom og Uvilje; Almannakken og Bogen om Bondens Pligter og Rettigheder samt nogle Viser er det eneste, Almuen vil købe. I Bjerre Herred er det dog det dér grasserende Sværmeri, der er Aarsagen; dets »Formand«, som bor i Raarup¹, har forrige Aar ved »en Skrolle paa 3 Ark« til Provst Brøchner² hindret dens Antagelse. »Intet uden det mystiske smager det Slags Folk«.

Hvad selve Randlev-Bjergager angaar, har Blicher paa egen Regning købt 110 Eksemplarer og atter solgt dem i Menighederne; nogle fattige har dog faaet dem frit, og til hver af Sogdenes Skoler har han skænket 2. Alligevel har man opponeret: Den gamle Salmebog var god nok, og de kunde lige saa vel som deres Fædre blive salige ved den. Hvorfor skulde de være de første, Provsten havde jo ikke indført den. De nye Salmer forstod de ikke saa godt. Hvad betød »Held«? Og hvorfor nævnedes Djævelen ikke?

Særlig i Bjergager var Modstanden stærk; kun 4 var for, alle de andre mod Indførelsen. I Randlev derimod havde oprindelig 48 svaret ja og 14 nej, men siden slog Stemningen om, og man meddelte Blicher, at alle nu var til Sinds at blive ved de gamle Salmer. Forgæves har han peget paa de upassende Udtryk i den, som at Frelseren kaldes »en Stymper«, eller at en Strofe som »Lad de Jødehalse gale« lyder af Antisemitisme, ligesom »at kive med Djævelen i i Dødens Elende« smager af Overtro, thi den, der frygter Gud, behøver ikke at frygte Djævelen, og det er uskrift-

¹) Peder Laursen Fredensbjerg († 1835). Om ham se Nordisk Maa-nedsskr. 1879, II, S. 1 ff. og 81 ff.

²) Peder Hansen Brøchner, Præst i Raarup og Provst for Bjerre Herred 1796—1818. Titulær Amtsprovst 1815.

mæssigt at fylde Hjerterne med Angst for Døden. Blicher tror nok, han har gendrevet de Indvendinger, der fremkom mod hans Forklaringer, men han har alligevel, saadan som Forholdene er, ment det rigtigst foreløbig at stille Indførelsen i Bero. Opgivet den har han dog ikke; han benytter den nye Salmebog ved sin Konfirmationsforberedelse, ved hvilken nogle Salmer læres udenad, og han tror, dette efterhaanden vil have en god Virkning, naar de unge læser dem højt hjemme.

Nogen samlet Oversigt over evangelisk-kristelig Salmebogs Fremtrængen i den følgende Tid findes ikke, saa det er vanskeligt for ikke at sige umuligt at følge den, men det er en Kendsgerning, at det efterhaanden lykkedes mange Præster at overtale deres Menigheder til at antage den, ikke mindst om den i Forvejen havde været i Brug i Skolerne, hvortil Lægfolkets Tilladelse ikke behøvedes. Paa den Maade vandt den lidt efter lidt Indgang rundt omkring, og man hørte nu sjælden, at det gav Anledning til aabenlys Modstand. En saadan forekom i Reglen kun som Følge af kluntet Optræden fra Præstens Side, naar han enten uberettiget udlagde sine Sognefolks passive Holdning overfor Sagen som Tilslutning og handlede derefter, eller overrumplede dem til at give deres Minde; i saa Fald kunde der nok opstaa Rivninger, hvis Udfald i sidste Instans afhang af Kancelliets Afgørelse.

Nedenfor skal berettes om et saadant Sammenstød, der fik en yderligere Interesse ved, at Mag. *Jac. Chr. Lindberg*¹ blandede sig i Striden.

1834 blev cand. theol. *Rasmus Hansen Bøttger*² udnævnt til Sognepræst for Barrit og Vrigsted Menigheder i

¹) *Jac. Chr. Lindberg*, Grundtvigs ivrige Vaabendrager i Kampen mod Rationalismen. Talte, bl. a. i sit Tidsskrift »Den nordiske Kirketidende«, 1833—40, varmt de gudelige Forsamlingers Sag overfor Mynighederne († 1857).

²) Født 1808 i Kbh., hvor hans Fader var Rodemester. Student 1826, Kandidat 1831, Præst i Barrit-Vrigsted 1834—83.

Bjerre Herred, Aarhus Stift. Samme Aar holdt han Bryllup med Eleonora Schmidt og kom derved i nærmeste Forbindelse med den i Hovedsognet beliggende Herregaard Barritskov, hvor hans Svigerfader var Godsforvalter¹, en Omstændighed, der sikkert ikke blev uden Indflydelse paa den Maade, hvorpaa den unge Mand, der næppe kendte meget til Bønder, kom til at betragte Egnens Forhold. Derfor er det heller ikke utænkeligt, at den Uvilje, som under Salmebogsstriden kom til Orde mod ham, i nogen Grad kan have haft sin Aarsag i, at hans Sognebørn var kommet til at se paa deres Præst som en fremmed, der søgte sine Forbindelser opad, men ikke havde megen Forstaaelse af eller Interesse for, hvad der rørte sig i hans Menighed.

Hovedkilderne til Oplysning om Begivenhederne i Barrit er Mag. Lindbergs Artikler i »Den nordiske Kirketiden«, Nr. 17 og 18, 1840, og Pastor Bøttgers Redegørelse i »Fædrelandet« d. 1. Juli samme Aar, som ganske vist ikke helt stemmer overens med hinanden, samt forskellige Politiforhør. Følgende synes imidlertid at være sket.

Naar Pastor Bøttger begyndte at arbejde for at faa evangelisk-kristelig Salmebog indført i Barrit, skyldtes det, efter hvad han selv siger, at der var nogle, der havde talt med ham om det. Blandt dem var Grev *Scheel* paa Barritskov², der baade i sin Egenskab af Kirkepatron og som Ejer af det meste af Sognet maatte regnes for en Mand, hvis Ord havde Vægt, og man tager vist i det hele næppe meget fejl ved at tro, at det har været fra ham og Godsforvalteren, Tanken er udgaaet. Bøttger mente, at der ikke vilde være nogen Vanskelighed ved at faa Sagen fremmet, da der ingen af de saakaldte hellige fandtes i Menigheden, det eneste skulde være, om Udgifterne kunde virke af-

¹) Fr. Chr. Schmidt, 1806 Underretsprokurator og samme Aar Godsforvalter paa Barritskov († 1863).

²) Hans Jørgen Scheel ejede Barritskov 1824—62.

skrækkende, men hertil svarede Greven, at han nok skulde række de fattige en hjælpende Haand ved Anskaffelsen.

Efter dette indkaldte Bøttger i August 1839 Sogneraadene til et Møde paa Barritskov Skriverstue, samme Dag som ogsaa Greven havde stævnet dem dertil for at forhandle med dem om Kirkegaardens Planering og Forskønnelse, men de vidste alle, mente Præsten, at det Bud, Sognefogden overbragte dem fra ham, gjaldt Salmebogs-sagen, hvilket bl. a. maatte fremgaa af, at nogle af dem havde Stemmesedler med fra fraværende.

Her forelagde Præsten saa for de tilstedeværende sit Forslag om Indførelsen af den nye Salmebog, som han stærkt anbefalede, da Salmerne var lettere at fatte og nemmere at synge end de gamle, og der var flere at vælge imellem om Søndagen, ligesom det paa Grund af Nummersystemet ikke var vanskeligt at finde dem; hertil kom, at de allerede i en Snes Aar havde været i Brug i Skolerne. Endvidere kunde han meddele, at Greven havde givet Løfte om at uddele 50 Eksemplarer af den. Om der har været nogen Forhandling, vides ikke — det er næppe sandsynligt — men derefter opraabtes efter en Liste Navnene paa de indkaldte, og hver enkelt blev opfordret til at stemme for eller mod Forslaget. Dette kom utvivlsomt bag paa de fleste, thi selv om nogle straks svarede ja, var der mange, der vred sig ved at tage Stilling og søgte at slippe udenom, bl. a. ved at henvise til, at de ikke havde Raad til at købe Salmebogen, men vilde »de andre« have den, kunde de jo ogsaa gaa med. Præsten forlangte imidlertid et bestemt Svar, og det endte da med, at Hovedparten faldt til Føje, efter at der var blevet lovet Hjælp ved Nyanskaffelsen. At ikke alene Præsten, men ogsaa Godsforvalteren og Greven, som saa stærkt gik ind for Reformen, var til Stede, har sikkert nok øvet sin Indflydelse paa Afstemningen, saa meget mere som Mødet blev holdt paa Herregaarden og i Forbindelse med en af Godsejeren indvarslet Forsamling.

For at give de udeblevne Lejlighed til at stemme, forelagde Præsten derefter Sagen ved et Par Møder i Sognet, og da der stadig var en Del, der ikke havde givet deres Mening til Kende, lod han Lærerne gaa rundt til dem for at faa dem til at tage Stilling. Skønt de ikke skulde paa-virke Folk, har de næppe undladt at henvise til, hvor mange der allerede havde givet deres Tilslutning, og Følgen var da ogsaa, at de fleste skrev under, fordi jo »de andre« havde gjort det. Alt i alt blev der i Sognet afgivet 147 Stemmer for og 31 mod Præstens Forslag.

Efter dette mente Pastor Bøttger at kunne indføre den nye Salmebog i Kirken 1. Søndag i Advent, men da flere Præster gjorde ham opmærksom paa, at det var Skik først at indberette Sagen for Biskoppen, gjorde han dette. Biskop *Paludan-Müller*¹ forlangte en Fortegnelse over Jastemmerne og tilstillede derpaa Kancelliet Underretning om Sognets Ønske, som man d. 14. Dec. bifaldt i København. Dette Udfald meddelte Pastor Bøttger nu Menigheden og bestemte samtidig 4. Søndag efter Helligtrekonger (d. 2. Febr. 1840) som den Dag, da Nyordningen skulde træde i Kraft. Selv købte han i Horsens 80 Eksemplarer af Salmebogen, hvoraf han solgte de 50 til fuld Pris, 4 Mk. 2 Sk. pr. Stk., mens Resten som Følge af frivillige Bidrag gik for halv Pris eller skænkedes bort, og de blev, siger han, overalt modtaget med Glæde.

Men ved denne Tid begyndte der rundt om i Sognet at gøre sig en kraftig Opposition gældende mod at skulle opgivne de tilvante Salmer, og d. 18. Januar mødte en Deputation paa 3 Mand hos Præsten for at bede ham ikke indføre de nye. De fik til Svar, at det ikke kunde ske; ingen havde jo tilbagekaldt sit Tilsagn, og Kancelliet havde nu desuden sanktioneret Afstemningen, saa det vilde være lovstridigt ikke at rette sig efter den og at prøve paa at trodse sin Vilje igennem ved Strid i Kirken. Hertil sagde

¹) Jens Paludan-Müller, Biskop over Aarhus Stift 1830—45.

Mændene, at de kun vilde bøje sig for en kongelig Befaling, og mange havde kun sagt ja under Forbehold af, at der var Enighed i Sognet om Forandringen, og det var der ikke.

De misfornøjede lod sig derfor ikke afskrække af Pastor Bøttgers Advarsler, og d. 2. Febr. kom det til en veritabel Sangerkrig i Kirken, idet et halvt Hundrede af de tilstedeværende, deriblandt en Del fra Vrigsted, sang de opgivne Salmer efter Kingo, mens andre, støttet af de indkaldte Skolebørn, benyttede de evangelisk-kristeliges kortere Former. Følgen var, at de ikke var færdige, da Messen begyndte, og Bøttger gik derfor ned i Kirken for at se, fra hvem Forstyrrelsen kom. Da der blev stille, foreholdt han dem deres Optræden, der var uværdig for Mænd og Kristne, men lovede at ville forglemme det skete, om de vilde opgive deres Modstand. Det hjalp dog ikke; Oppositionen sang ogsaa Højmessesalmen efter Kingo og fortsatte, efter at Præsten var gaaet paa Prædikestolen, saa han tilsidst mente at maatte spørge, om han kunne faa Lov at holde sin Prædiken.

Alt dette tog saa stærkt paa ham, at han opgav om Efttermiddagen at køre til Vrigsted — det var ogsaa Snefog — og i Stedet tog til Barritskov for at overlægge Sagen med Greven og sin Svigerfader, og Resultatet heraf blev, at han overfor Herredsfoged With¹ anmeldte 13 Kirkegængere for at have forstyrret Gudstjenesten.

De anklagede, som mødte for Bjerre-Hatting Herreders Politiret d. 8. Febr.², vilde imidlertid ikke indrømme, at de havde forset sig; de mente tværtimod, at Skylden for det forefaldne laa hos Præsten, som kasserede de gamle

¹) Jesper Peter With, Herredsfoged for Bjerre-Hatting Herreder 1826—54. Medlem af Stænderforsamlingerne 1836—46, hvor han spillede en ikke ubetydelig Rolle, af den grundlovgivende Rigsforsamling og af Folketinget 1850—52. Boede og havde Herredskontor paa Daugaarden, Daugaard Sogn († 1854).

²) Politiprot. f. Bjerre-Hatt. Herr. 1839 ff. Landsark. Vib.).

Salmer, der i over hundrede Aar havde været brugt i Kirken, og de ansaa sig ikke for pligtige til at give efter, da der ikke forelaa nogen kongelig Befaling om den nye Salmebog. Herredsfogden svarede, at han ansaa dem for Fredsforstyrreere, og at de vilde blive tiltalt efter Loven, om de fremturede; iøvrigt vilde der nu blive tilstillet Amtet en Udskrift af Forhøret, for at man i Vejle kunde afgøre, hvad yderligere skulde foretages.

Om Søndagen (d. 9. Febr.) indfandt Herredsfogden sig selv i Kirken, og her gik det som ved forrige Gudstjeneste; Sangen før Messen forstummede først, da Præsten spurgte, om man vilde tie, mens han fremsagde Herrens egne Ord. Efter Prædikenen var det galt igen, da Præsten atter var gaaet for Alteret, men saa traadte Herredsfogden ud paa Kirkegulvet og befalede Tavshed »i Kongens Navn«. Det gav Ro foreløbig, men bagefter kom det paa Kirkegaarden til Sammenstød mellem Bøttger og nogle af Bønderne, som raabte, at han for med Usandhed; de havde nok tilladt, men ikke ønsket den nye Bog. Herredsfogden var vred over, at der atter var mødt Vrigstedfolk frem ved Gudstjenesten, men de svarede, det havde de Lov til, da de hørte hjemme i Pastoratet; for Resten gik de i Kirke her, fordi deres Børn skulde konfirmeres i Barrit.

D. 14. Febr. genoptoges Forhørene, men derefter idømte Herredsfogden uden at afvente Amtets Afgørelse de anklagede, hvis Antal nu var vokset med 4, en samlet Bod paa 500 Rbd. (fra 20 til 50 Rbd. til hver) til Vejle Amts Fattigkasse, hvorhos han truede dem med Arrest, dersom de fortsatte med Urolighederne. Blandt de dømte blev Jens Frederiksen fra Raarup, der blev ikendt en Bøde paa 40 Rbd, særlig haardt ramt. Han var den eneste af Kirkegængerne fra d. 2. Febr., som ikke hørte hjemme i Pastoratet, og det var et Tilfælde, at han den Dag havde været i Barrit. Han var Skovfoged-medhjælper hos sin gamle Fader paa Gaarden Lottrup i Raarup, som tilhørte Grev Scheel, og han havde faaet Løfte om at blive sin Faders Eftermand, men hans Op-

træden i Kirken opbragte i den Grad Greven, at han betydede Skovfogden, at han vilde miste sin Stilling, om han ikke afskedigede sin Søn. At denne sluttede sig til de vakte, gjorde ikke Sagen bedre.

Den følgende Søndag oplæste Pastor Bøttger i Kirken en Skrivelse fra Biskoppen, som i Anledning af det forefaldne meddelte, at Sagen var forelagt Kancelliet, men indtil dettes Svar forelaa, var det evangelisk-kristelig Salmebog, som var den lovlige, og Præsten besvor derfor de misfornøjede for Guds, for hans og for deres egen Skyld at forholde sig i Ro saa længe, thi ved fortsat Opposition vilde de blive »rent ruineret«. Følgen var imidlertid, at c. 60 forlod Kirken, mens c. 80, der »søgte Opbyggelse, og som jeg haaber, fandt den med de nye evangelisk-kristelige Salmer,« blev tilbage.

Mens Biskop Paludan-Müller ved at sende Salmebogs-sagen til ny Overvejelse i København synes at have haft nogen Tilbøjelighed til at imødekomme de utilfredse i Barrit, var dette ikke Tilfældet med Provst Plesner i Glud¹. Idet han meddelte sin foresatte, at hans Skrivelse havde virket, for saa vidt som Gudstjenesten forløb i Orden, tilføjede han samtidig, at det er beklageligt, at en Foranstaltning, der skal tjene til Gudstjenestens Forbedring, har afstedkommet saa forærgelige Optrin, skønt den har en betydelig Pluralitet bag sig, og der i Sognet ikke findes nogen af dem, »der kalder sig selv opvakte«. Modstanden er da næppe af religiøs Art, men skyldes en Genstridighedens og Trodsighedens Aand, og den er blevet styrket af Fanatikere i Nabosognene, der har en vis Andel i de forefaldne Uordener; dem ønsker han draget til Ansvar. Han oplyser ogsaa, at den »bekendte Peder Skræppenborg fra Fyn« for ikke længe siden har holdt gudelige Forsamlinger paa Egnen. Han tror dog ikke, Uroen vil holde sig, naar der kun som ved Politirettens Dom tages kraftigt fat paa

¹) Matthæus Plesner, Præst i Glud 1818—74, Provst for Bjerre-Hatting Herreder 1838.

Fredsforstyrrelserne, thi at give efter overfor dem vil baade krænke Flertallet dybt og bevirke, at Præster i andre Sogne ikke vil vove at indføre den nye Salmebog¹.

Kancelliet fastholdt imidlertid ved Skrivelse af 24. Marts sin tidligere Afgørelse, og Bønderne, der allerede havde skrevet til Kronprinsen om deres Sag, henvendte sig nu direkte til Kongen om Eftergivelse af den dem idømte Bøde. De henviste til, at den gamle Salmebog, som Sognets Flertal ønskede at beholde, fra deres tidligste Tid var blevet dem hellig, dyrebar og uundværlig ved Gudstjenesten, og de mente, de kun paa Kongens Bud var pligtige at opgive den. Desuden kunde der nu, om Ritualet blev ændret, være Tale om en helt anden², og det vilde da betyde en ny trykkende Udgift for fattige Fæstere og Hoveribønder.

De 71 Bønders Ansøgning førte ikke til noget, og i Mellemtiden var Herredsfogdens Kendelse tilstillet Amtmand Hoppe³ til endelig Afgørelse. Han prøvede først at tale de indklagede til Rette og lovede at ville anbefale en Be-naadningsansøgning fra dem, om de ellers vilde falde til Føje, men dette afslog de. Resultatet blev derfor, at han d. 27. April stadfæstede Politirettens Dom⁴.

Saaledes omtrent var Stillingen, da Striden traadte ind i en helt ny Fase ved Mag. Jac. Chr. Lindbergs Indgriben i den. Hvorledes han har faaet Underretning om Begivenhederne i Barrit, vides ikke, men antagelig er det sket gennem de Forbindelser, han havde med »de stærke Jyder« i Bjerre Herred, hvis Sag han tidligere havde talt, og selv om han sikkert temmelig hurtigt er blevet klar over, at der her ikke var Tale om nogen Voldførelse af en aandelig vaagen Kreds, maa paa den anden Side hans Retfærdig-

¹) Aarhus Bispeark: Rev. 10—259—5 (Landsark. Vib.).

²) Biskop Mynster havde 1839 fremsat Forslag til nyt Ritual.

³) Peder Fieldsted Hoppe, Amtmand for Vejle Amt 1828—48.

⁴) Vejle Amt: Overpolitirettens Prot. $\frac{6}{4}$ og $\frac{27}{4}$ 1840 (Landsark. Vib.).

hedssans være blevet oprørt ved de Meddelelser, han har faaet om Grevens og Præstens jo unægtelig ogsaa noget problematiske Fremgangsmaade, og han har da ment, at der var al god Grund til at fremdrage Sagen for Offentligheden.

Det skete ved to Artikler i »Den nordiske Kirketidende« (Nr. 17 og 18), hvori der gaves en Fremstilling af Tildragelserne i Barrit, som i Enkeltheder afveg ret betydeligt fra den Skildring, Pastor Böttger senere gav af dem, og navnlig var det Lindberg meget magtpaaliggende at vise, at Bønderne var blevet overrumplet til at give deres Ja, og at det for de flestes Vedkommende var sket under en forkert Forudsætning, den nemlig, at »de andre« gjorde det samme; hertil kom, at de troede, det var i et Hoverianliggende, de var tilsagt til Herregaarden, og det var medvirkende til, at de føjede sig efter Godsforvalteren. Ej heller var den Tilslutning til Adressen, Skolelærerne fik ved deres Besøg i Hjemmene, paalidelig, da den i Reglen skyldtes urigtige Forklaringer om, at Flertallet gik ind for den nye Salmebog, saa det kunde baade siges, at Menigheden var ført bag Lyset, og at det ikke hang rigtigt sammen med det opgivne Stemmetal. De 147 kunde saaledes ikke være noget Udtryk for Befolkningens Standpunkt, og Lindberg mente derfor, at Præstens Opgivelser til Øvrigheden om de faktiske Forhold havde været forkerte. Menigheden havde været ude for Tryk ovenfra, og Greven havde siden benyttet et løgnagtigt Rygte i Sognet om, at Bønderne samlede ind til Ærkebiskoppen i Posen, ret som om de sympatiserede med ham, til at faa en 80aarig Fader til at bortsende sin Søn, fordi han havde virket for denne Sag, mens den egentlige Grund var, at han havde paadraget sig Præstens Vrede ved sin Optræden i Salmestriden. — Det var Pastor Böttger, der ved trods mange Indsigelser at gennemtvinge Salmebogen var Skyld i de indtrufne forargelige Scener i Kirken, ligesom den Straffetale, han

holdt til Bønderne, heller ikke havde gjort noget godt Indtryk.

Dette skarpe Angreb paa Pastor Bøttger foranledigede et Svar fra denne i »Fædrelandet« for 1. Juli. Efter indledende at have sagt, at han tror at skyldes sin Ære og det større Publikum, der kun kender Sagen gennem Lindbergs Fremstilling, en Forklaring, giver han en Redegørelse for, hvordan den tager sig ud fra hans Synspunkt. Han hævder heri bestemt, at der ikke har været lagt Pres paa nogen, og at han hele Tiden har været i sin gode Ret, da ingen har forlangt sin Afstemning annulleret. Naar nogle nu erklærede, at de nok havde tilladt, men ikke ønsket Salmebogen, forstod han ikke Forskellen, men han troede gerne, at en Del af de 71 Mænd, der søgte Kongen, tidligere havde stemt ja, thi Modparten havde været meget ivrig med at samle Underskrifter paa Adressen til ham. Han afviste enhver Paastand om nogen Sammenhæng mellem Historien om Ærkebispens af Posen og Salmebogstriden som urimelig, og han havde ikke vildledt Kancelliet eller foranlediget Kirkescenerne, tværtimod havde han søgt at hindre dem ved vedvarende Bønner og Løfte om Tilgivelse, hvis Bønderne vilde falde til Ro. Men han havde med dyb Smerte »set den Uenighed og Splid, der er opstaaet i vort kirkelige Samfund, og enhver begriber derfor let, hvad jeg maa kunne dømme om den, som aldeles uvedkommende her søger at udstrø Tvedragtens Frø og nære dens Spire, men mit Haab er til Herren, at han, Fredens milde Fader, atter snart vil gengive vort Samfund den Fred og Enighed, hvilken stedse har hersket mellem mig og min Menighed«.

Foruden at henvende sig til Offentligheden havde Bøttger ogsaa rettet en Forespørgsel til Kancelliet, om han burde anlægge Sag mod Lindberg paa Grund af hans ærekrænkende Artikler i Kirketidende. D. 7. Juli svarede Kancelliet bekræftende derpaa og meddelte, at Amtmanden over Københavns Amt havde faaet Ordre til at yde

ham fri Proces og beskikke ham en Sagfører under Proceduren. Ogsaa Lindberg bevilgedes senere fri Proces.

Pastor Bøttgers Injurieproces mod Mag. Lindberg begyndte d. 7. Oktober 1840 ved Københavns Amts søndre Birketing¹, hvor det med en Ihærdighed og Vidtløftighed, der var en bedre Sag værdig, lykkedes Parterne at holde den gaaende i hele halvsjette Aar(!) under Afholdelse af ikke mindre end 102 — eet Hundrede og to — Retsmøder foruden de Afhøringer, som paa Lindbergs Begæring foretoges ved Bjerre-Hatting Herreders Politiret sidst i 1840 og i Begyndelsen af det følgende Aar til Klarlægning af, hvordan det egentlig hang sammen med Afstemningen om Salmebogen².

Af disse Forhør³ fremgik det, at der nok var nogle, som havde taget afgjort Standpunkt for eller mod Indførelsen, men de fleste Jastemmer var ellers kommet fra Folk, som egentlig helst ingen Forandring saa, men paa den anden Side havde givet deres Tilslutning, fordi de mente at staa overfor et almindeligt Ønske i Sognet og derfor ikke vilde skille sig ud fra Flertallet. Ogsaa andre Motiver kunde dog gøre sig gældende. En Mand vilde saaledes gerne føje Præsten og Greven, og den gamle Salmebog kunde han jo bruge hjemme, en anden sagde ja for sin Kones Skyld, mens en tredie havde villet det samme som Sognefogden, hvis Mening han ganske vist ikke var klar over. Nogle havde faaet Løfte om en ny Salmebog, naar de klagede over deres Uformuenhed til at købe den. I det hele taget faar man gennem Afhøringerne et Indtryk af, at Lindbergs Mistillid til, at den foretagne Afstemning afspejlede Sognets virkelige Ønske, ikke var uberettiget, og han selv mente efter den at kunne fastslaa, at af 184 adspurgte var de 130 egentlig imod den nye Salmebog.

¹) Lindberg boede paa Frederiksberg.

²) Processens Aktstykker findes i en særlig Pakke i Landsarkivet for Sjælland (Kbh.).

³) Bjerre-Hatt. Herr. Justitsprot. 1837 ff. (Landsark. Vib.).

Hvad selve Processen angaar, er der ingen Grund til at dvæle længere ved den eller de Indlæg, den gav Anledning til. Kun skal det anføres, at Lindberg personligt forsvarede sig mod, at han skulde have sigtet sin Modpart for uretskaffen Embedsførelse eller rettet ærerørige Beskyldninger mod hans private Karakter. Derimod mente han, at hans Oplysninger til Biskoppen om, at der i Barrit var en fremtrædende Lyst til Salmebogen, var urigtige, hvad ogsaa Vidneforklaringerne viste, thi der var Forskel paa »at ønske« og »at give sit Minde til«. Det var kun det sidste, Bønderne havde gjort, saa derudfra kunde der intet siges om deres personlige Stilling. Naar han havde skrevet, at det ikke hang rigtigt sammen med Stemmeafgivningen, mente han dermed, at man ikke kunde vide, om det ikke var Frygt, der havde tvunget Folk til at sige ja. For Resten syntes han, Bøtters Optræden i denne Sag havde været upræstelig; særlig i den kristne Menighed var det en Forpligtelse at bekæmpe Løgnen og Sandheden tro tjene Kristus, som er Sandheden selv.

Først d. 18. Marts 1846 faldt Dommen. Den fastslog, at Lindbergs Udtalelser i »Nordisk Kirketidende« havde været utilbørlige, da han ikke havde kunnet fremføre Bevisligheder for Rigtigheden af den Fremstilling, han havde givet af evangelisk-kristelig Salmebogs Indførelse i Barrit.

Maaske kunde denne være sket paa en mere »hensigtsmæssig« Maade, men det havde været meget vanskeligt at faa Bønderne til at udtale sig om Sagen; Retten fandt dog, at det var uberettiget af Lindberg at sige, at de var blevet ført bag Lyset. Det samme var Tilfældet med et Udtryk, som at Præsten »uden al Tvivl mod Sandheden« havde paa-beraabt sig 147 Stemmer for og 31 mod Nyordningen, ligesom det ikke var godtgjort, at nogen under Sammenstødet paa Kirkegaarden havde bebrejdet ham dette; kun 2 af 29 tilstedeværende sagde, at de havde hørt det. Det var ogsaa ubevisligt, at han havde givet Anledning til forargelige Optrin i Kirken, eller at han havde udvist nogen

upræstelig Optræden og gjort sig skyldig i Misligheder, usandfærdige Foregivender og vilkaarlig Fremgangsmaade. Det sidste fandt Retten ikke injurierende, de andre Udtalelser derimod mortificeredes, og Lindberg idømtes i Henhold til Danske Lov 6—21—4 en Bøde paa 50 Rbd. Sølvtil Københavns Fattigkasse, samt paa Grundlag af Trykkefrihedsanordningen af 27. Sept. 1799, Pag. 20, 1 Aars Censur. Desuden skulde han i Tæring til Pastor Bøttger betale 5 Rbd. som Retsgebyr og Skriversalarium og for det stemplede Papir, der vilde være blevet anvendt, om Sagen ikke havde været beneficeret. Pastor Bøttgers Sagførere, Prokurator *Raasløf*¹ og Overkrigskommissær *Holst*, Horsens², som havde varetaget hans Interesser ved Afhøringerne i Jylland, tilkendtes 20 og 15 Rbd., den sidste yderligere 15 Rbd. 3 Mk. 10 Sk. i Befordringsgodtgørelse, og Herredsfoged *With* 1 Rbd. 57 Sk. for Udlæg til Papir og Heftning af Vidneudsagnene. Salæret til Lindbergs Sagførere Prokuratorerne *Eltong*³ og *Nyegaard*⁴, vilde det offentlige udrede med 15 Rbd. til hver.

Et Kontrasøgsmaal, som Lindberg under Processen havde anlagt mod Prokurator Raasløf for injurierende Indlæg, afvistes. Retten fandt ikke, at de paaklagede Udtryk efter Omstændighederne gav Anledning hverken til Mortification eller Bøde.

Lindberg var som bekendt en meget daarlig Økonom, og det har utvivlsomt knebet ham at udrede de ham idømte Beløb. Omtrent et Aar efter havde han i alt Fald ikke betalt Salær og Omkostninger, thi d. 8. Marts 1847 skriver Pastor Bøttger til Provst Plesner⁵, at da der nu er gaaet saa lang Tid efter Dommens Afsigelse, vil Lindberg

¹) Andr. Fr. Raasløf, Kbh. († 1885).

²) Palle Chr. Holst. Var en meget anset Mand paa sin Egn, Stænderdeputeret 1844—48, Landstingsmand 1850—55 († 1856).

³) Peter Eltong, Kbh. († 1863).

⁴) Thyge Jesper Nyegaard, Hvirring († 1869).

⁵) Aarhus Bispeark. Rev. 10—259—5.

sagtens ikke appellere, og han mener det derfor rigtigt at skride til Eksekvering af den, saa han bliver krævet for den Sum, han er skyldig. Hvad der herefter er sket, kan jeg ikke oplyse.

Efter at Kancelliet d. 24. Marts 1840 havde afvist enhver Forhandling om en Genindførelse af Kingos Salmebog, lader det til, at man i Barrit ret hurtigt har affundet sig med den evangelisk-kristelige, selv om det naturligvis ikke har kunnet undgaas, at der en Tid lang har hersket en bitter Stemning mod Pastor Bøttger for den Maade, hvorpaa han førte sin Krig igennem.

Der var dog nogle, som i Begyndelsen søgte at holde fast ved Kingos Salmebog, for saa vidt som de i Sommeren 1840 anmodede Præsten om, at den maatte blive benyttet ved en særskilt Altergang for dem. Paa Forespørgsel svarede Biskoppen (d. 6. Juni), at han efter Kancelliets Afgørelse ikke var bemyndiget til at gøre en saadan Adskillelse i Partier i Menigheden, og han vilde fraraade at opfylde de paagældendes Ønske. Derimod vilde han foreslaa *denne Gang* at tage dem til Alters i Vrigsted Kirke sammen med Menigheden dér, om dette kunde berolige Gemytterne. Af et senere Brev fremgaar det, at ingen benyttede sig af Tilbudet.

Samme Efteraar var der to, vel et Ægtepar, der ønskede at kommunikere i Vrigsted. Provsten mente ikke, det var ulovligt, da de hørte hjemme i Pastoratet, og ansaa det desuden for klogt under de forhaandenværende Forhold at give Tilladelse, thi derved afholdt man maaske Folk fra Barrit fra at søge til en fremmed Præst. Heri var Biskoppen enig, saa Anmodningen maa være efterkommet¹.

Dette er — bortset fra Processen — det sidste, der høres om Salmebogsstriden i Barrit.

¹) Aarhus Bispeark. Rev. 10—259—5.